
KRIZA ETNOLOGIJE V MUZEJIH?

INGRID SLAVEC

Komentar posvetovanja

V povojni slovenski etnologiji najbrž ni bilo na nobeno temo pripravljenih več posvetov, simpozijev, okroglih miz in podobnih zasedanj kakor o problemih etnološkega muzejstva in spomenškega varstva, tako v krogu muzejskih in konservatorskih delavcev na splošno kakor v etnologiji posebej.

Tudi zadnji občni zbor Slovenskega etnološkega društva (15.11. 1985) je na dnevni red poleg informacije o pripravah na svetovni kongres antropoloških in etnoloških znanosti v Zagrebu leta 1988 znova postavil probleme slovenskega muzejstva. To je, kakor se zdi, še vedno in še kar naprej v krizi. Ne glede na mnenje nekaterih, da so muzeji na splošno v krizi zaradi premoči drugih medijev, se med slovenskimi etnologi iz leta v leto ponavljajo naslednji razlogi za nezadovoljive razmere v etnoloških muzejih oz. etnoloških oddelkih kompleksnih muzejev:

- razkorak med teorijo in prakso,
- neustrezna izobrazba kustosov etnologov,
- prostorski in denarni problemi,

V nadaljevanju bom skušala pokazati, da je iskanje »krivcev« v navedenih razlogih v marsikaterem pogledu strel mimo tarče in da zahteva ozdravitev etnologije v muzejih drugačen slog razmišljanja. S tem ne mislim, da je z navedenimi problemi opravljeno; to so problemi vseh etnologov in ne le tistih v muzejih. Za slednje se mi zdi, da njihove težave tičijo drugje.

Iz dosedanjih razprav se navidez dozdeva, da je krizne razmere v etnološkem muzejstvu še najbolj zakrivila stroka, natančneje, njeni teoretski premiki. V zadnjem desetletju vedno znova poslušamo ugotovitve, da je etnologija s prenosom težišča preučevanja z ljudske kulture na način življenja, s predmeta na njegovega nosilca, storila pomemben spoznavni korak, da pa je pustila na cedilu etnološko prakso oziroma ni izdelala metodičnih izhodišč za ustrezno strokovno delo kustosov etnologov in konservatorjev. (Zanimivo je, da se tudi v drugih strokah (ki so tudi muzejske) uveljavljajo novi konceptualni pogledi, pa je, kakor vem, razpravljanja o ustreznih muzeologijah manj.)

Muzeologija je po definiciji (kot teoretska disciplina) študij funkcij in delovanja muzejev. Med funkcijami sta zlasti poudarjeni raziskovalna in izobraževalna. (Če naša »zakonodaja« muzejem raziskovanje odreka, je treba to spremeniti!) Da je muzej lahko tudi izobraže-

valna, javnosti namenjena ustanova, mora imeti razmeroma jasne predstave o načinih posredovanja raziskovalnih spoznanj oziroma iskati vedno nove, če z uveljavljenimi ni zadovoljna. To pa so znanja, zamisli, večine, ki jih ne more dati splošna teorija etnološke vede, marveč kvečjemu teorija muzeologije. Etnološka teorija oblikuje koncepte za raziskovalno delo; v grobem — gre za iskanje novih modelov, ki bi omogočili, da o raziskovalnem predmetu povemo čim več in čim bolje. Raziskovalec skuša celostnost preučene teme čim ustrezneje in popolneje preleti (najpogosteje) v pisno sporočilo — monografijo, razpravo ipd. Da to ni lahko, kažejo, preprosto rečeno, boljša ali slabša etnološka strokovna besedila.

Jezik muzejskega kustosa je razstavni jezik, t. i. govornica njegove zbirke, predmetov, slik, tabel in drugih vizualnih, tudi tonskih pripomočkov. Kustos ima poleg zbiranja, dokumentiranja, varovanja itn. pravzaprav dve nalogi: raziskavo in razstavo. Recimo, da se za raziskovanje primerno usposobi med študijem stroke (za študij etnologije je bilo večkrat rečeno, da usposablja zlasti za raziskovanje, ne pa za druge oblike poklicne specializacije). Dobra raziskava je pogoj in temelj razstave, ki je pravzaprav kustusov cilj. Raziskava diferencira in lušči probleme in pomene, ki se jih kustos odloči posredovati javnosti v razstavni obliki. Ta postopek pa ni več v ožjem polju splošne etnološke teorije, ampak bolj muzeološke teorije ali teorije medijev, študija komunikacijskih vzorcev.

Iz tega razloga bi bilo dobro, da ne bi več ponavljali floskule o prepadu med etnološko teorijo in etnološkim muzejstvom, ker je med njima v strokovnem metodičnem pogledu prazen, povsem abstrakten prostor, ki se je očitno zdel prav zaradi nedoločenosti pripraven za reševanje neuspešnega etnološkega muzejstva pri nas. V resnici pa predvsem prekriva problematiziranje »muzeološkosti« kot take. Slednje hkrati zavira še nekaj simptomatičnih stališč: ponavljanje ugotovitve, da je v muzejih mogoče prikazovati predmete oz. zbirke, ni pa mogoče prikazati družbenih odnosov, duhovnega ozračja in načina življenja; razstava je lahko samo ilustracija načina življenja, ne pa njen adekvatni izraz (slednje je res, le da velja za vse medijske načine — besedo, sliko, predmet, film; noben medij v tem pogledu ni popoln, je najprej samo medij; da se nekateri še vedno sprašujejo, kaj razstavljati, stare ali tudi nove predmete, npr.). Temeljno zavoro pa poleg tega vidim zlasti v dejstvu, da kustosi ne specializirajo svojega dela v poglobljene študije kulturoloških problemov na področju, kjer delajo, in v poglobljen študij in razmišljanje o muzeoloških možnostih predstavitev. (To mnenje utemeljujem na dejstvu, da kustosi etnologi redko v strokovnem tisku objavljajo taka ali drugačna spoznanja, da ni razvite kritike razstav.) Da je to edini možen in ploden način, je dovolj zgledov na tujem, pri nas pa morda v zadnjem času to najboljše ponazarja razstava »Vetnik« v Slovenskem etnografskem muzeju in spremeno besedilo avtorice Inje Smrdel (obj. tudi v GSED 4/1984), na tem običnem zboru pa tudi razmišljanje Jožeta Hudalesa in predstavitev idejnega projekta za nov slovenski etnološki muzej arhitekta Marjana Lobode (slednja ni bila samo »prepričljiva«, ampak zlasti strokovno domišljena). (Seveda je dobrih zgledov v preteklem desetletju še nekaj, pa jih ne bi naštevala na tem mestu.)

Pri raziskavi in razstavi gre torej za iskanje najučinkovitejših metodičnih postopkov, prvič v etnološki in drugič v muzeološki vedi, seveda, če smo prej jasno definirali probleme oz. raziskovalno temo. Za razstavno problematiko bi kustosi res v bodoče morali iskati odgovore še kje drugje kakor v etnologiji. Mislim, da je J. Hudales to dobro nakazal, ko je skušal natančneje pojasniti izhodišča muzejskega dela etnologov na treh ravneh: prva raven je etnološko raziskovalna, t. j. raven preučevanja predmeta, zbirke (dokumentacija pri tem ni nič drugačna, tudi če ne načrtujemo razstave, kakor če bi npr. samo pisali razpravo o neki kulturni sestavini), rekonstrukcija vseh vezi med predmetom in okoljem (prostorske, časovne, funkcijske); druga in tretja raven: načrt muzejske razstave in predstavitev javnosti sta tisti, ki zahtevata specialistična znanja, tista, ki prese-gajo etnološke teoretske okvire.

V tem pogledu nam presojanje stanja v slovenskih etnoloških zbirkah (pripravila ga je Inga Brezigar) po tem, koliko je (bilo) stalnih ali občasnh razstav, kako so nekatere razstave »klasične, tradicionalne«, druge pa »bolj upoštevajo funkcijo predmetov« in »dajejo večji poudarek nosilcu«, premalo pove. Prav tako tudi ugotovitev, da »so želje eno, stvarnost drugo«, strokovno ni povsem sprejemljiva. Če so nekatere našete razstave v zadnjem času (npr. v SEM, Slivarji v Brežicah, koprška etnološka zbirka itn.) označene kot »eksperiment«, pomeni, da je razmišljanje o muzeju kot izviru vedenja o preučevani skupnosti ali pokrajini, še na razmeroma skromni ravni, čeprav menim, da v resnici kažejo na drugačnejši, zlasti vsebinsko in metodično poglobljenejši in bolj domišljen strokovni pristop. Ta se ne pusti inhibirati skopo odmerjenemu denarju in utesnjenim prostorom, presega pa tudi tolikokrat omenjeno pomanjkanje etnološko-muzejsko izobrazbo.

V zvezi z izobraževanjem so se mi osnovne misli zapisale že prej. Vsaka poklicna specializacija oz. etnološka zaposlitev terja nadaljnje izobraževnje. Univerzitetni študij lahko v okviru obstoječih razmer posreduje temeljna znanja, ki omogočajo kolikor toliko celosten pregled nad celotno etnološko problematiko. Specializacija v to ali ono smer sodi zaenkrat v individualni in podiplomski študij. Morda bodo načrtovana dopolnila v podiplomskem študiju spodbudila k množičnejši in muzeološko zahtevnejši specializaciji in razpravam na višji strokovni ravni.

Ingrid Slavec
CRISIS OF MUSEUM ETHNOLOGY

The article is an answer to constant lamentations of Slovene ethnologists-custodians maintaining that during the last few years methodological progress of ethnology abandoned ethnological practice which was thus suddenly left without adequate methodological orientations. The author thinks that ethnologists-custodians should ascribe this laggardness to their own lack of inventiveness. They should instead rely on experience of some "different" (nonconventional) ethnological exhibits in the last years which had been somewhat pejoratively marked as experimental by ethnologists-custodians themselves. This denotes that most reflections about the contemporary part of museums is on a relatively modest level.